

Quickscan nachtwinkels

Colofon

uitgave

Afdeling Onderzoek
Gemeente Utrecht
Postbus 16200
3500 CE Utrecht
030 286 1350
onderzoek@utrecht.nl

in opdracht van

Economische Zaken
Ruimtelijke en Economische ontwikkeling
Gemeente Utrecht

internet

www.utrecht.nl/onderzoek

rapportage

Ester Hilhorst

informatie

Hans van Hastenberg
030 – 286 1336

bronvermelding

Het overnemen van gegevens uit deze publicatie is toegestaan met de bronvermelding:
afdeling Onderzoek, gemeente Utrecht

Juni 2015

Samenvatting

De Winkeltijdenverordening wordt in 2015 aangepast. Voorafgaand hieraan is aan de commissie Stad & Ruimte toegezegd een onderzoek uit te voeren naar nachtwinkels. Economische Zaken heeft aan IB Onderzoek gevraagd om een Quicksan uit te voeren.

Utrecht heeft momenteel geen nachtwinkels, hoewel de huidige winkeltijdenverordening wel nachtwinkels toestaat. De gemeenteraad wil een verruiming van de openingstijden om zo meer mogelijkheden te scheppen voor ondernemers. Economische Zaken heeft aan IB Onderzoek gevraagd om hiervoor een Quicksan uit te voeren en de volgende vragen te beantwoorden:

1. Wat is het wettelijk kader?
2. Welke referentiegemeenten hebben een nachtwinkelregime?
3. Welke toetsingscriteria hanteren deze gemeenten bij het verlenen van de ontheffing?
4. Wat zijn de ervaring in deze gemeenten met nachtopenstelling van winkels?

Voor deze Quicksan zijn vijftien gemeenten onderzocht: Grote steden (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Eindhoven, Almere, Tilburg, Groningen en Maastricht), studentensteden (Leiden, Delft en Nijmegen) en omliggende gemeenten (Amersfoort, Nieuwegein, Zeist en Hilversum).

Wettelijk kader

- Winkels mogen in Nederland op maandag tot en met zaterdag van 06.00 uur tot 22.00 uur de deuren openen. Als gemeenten hiervan willen afwijken, dan regelen zij dat in de gemeentelijke winkeltijdenverordening door middel van een ontheffing.
- De termen avond- of nachtwinkel komen in de huidige Winkeltijdenwet niet voor. Gemeenten zijn vrij om al dan niet voorwaarden te verbinden aan het assortiment, het aantal avond- en nachtwinkels, de spreiding en/of het type locatie en de openingstijden tussen 22.00 uur en 06.00 uur.
- Tot 1-7-2013 kende de Winkeltijdenwet wel speciale regelingen voor avond- en nachtwinkels. Avondwinkels mochten uitsluitend op zondag na 16.00 uur de deuren openen. Hiervoor gold een maximum van 1 avondwinkel per 15.000 inwoners. Nachtwinkels mochten op maandag tot en met vrijdag na 22.00 uur open. Het was mogelijk om ontheffingen voor avondwinkels en nachtwinkels te combineren.
- Naast nachtwinkels kunnen ook winkels bij benzinepompen na 22.00 uur open zijn. Zij hebben geen ontheffing nodig maar vallen onder een algemene vrijstelling binnen de wet.

Nachtwinkelregime en toetsingscriteria

- Behalve Groningen en Zeist, hebben alle referentiegemeenten in enige vorm een artikel over openstelling na 22.00 uur opgenomen in de lokale winkeltijdenverordening. Met name in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag zijn meerdere nachtwinkels actief¹. In de andere steden zijn het er geen, een of enkele.

¹ Voor zover bekend op basis van www.detelefoongids.nl

- In Utrecht, Hilversum en Nieuwegein zijn, ondanks de mogelijkheid die is opgenomen in de lokale winkeltijdenverordening, momenteel geen nachtwinkels actief.
- De gemeenten hebben allemaal unieke bepalingen opgenomen in de winkeltijdenverordening. Een aantal kleinere gemeenten hanteert een maximum-vloeroppervlak voor nachtwinkels. Verschillende gemeenten hanteren een maximum-aantal nachtwinkels per gemeente of per 15.000 inwoners, waarbij er soms ook een voorwaarde is dat de winkel binnen een bepaald winkelgebied moet liggen. De sluitingstijden variëren van 24.00 uur tot 06.00 uur, met soms een afwijkende regeling voor de zondag.
- Met uitzondering van Amersfoort en Almere is openstelling na 22.00 uur voorbehouden aan winkels met levensmiddelen maar met uitzondering van sterke drank. In een enkele gemeente is daaraan toegevoegd dat er geen 'zitjes' mogen zijn in de winkel.
- Sommige gemeenten verlenen de ontheffing voor bepaalde tijd, hanteren een proeftijd of maken de ontheffing perceelsgebonden.
- Alle gemeenten hebben een bepaling opgenomen dat de ontheffing kan worden geweigerd in verband met de leefbaarheid. Veel gemeenten hebben ook een bepaling opgenomen dat de ontheffing kan worden ingetrokken in verband met de leefbaarheid.

Evaluaties en ervaringen benaderbaar via internet

- Op het internet zijn enkele evaluaties van winkeltijdenverordeningen beschikbaar. Echter, meestal is daarin (uitsluitend) het effect van de koopzondagen onderzocht. Avond- en nachtwinkels zijn geen onderwerp van studie geweest, voor zover benaderbaar via internet.
- Ook zijn er weinig artikelen, beleidsstukken en nieuwsberichten over nachtwinkels vindbaar op internet. Het lijkt erop dat overlast landelijk geen groot issue is. Ook lijkt het animo voor nachtwinkels (opening na 22.00 uur) beperkt.

Resultaten telefonische interviews

- Voor deze Quicksan is contact opgenomen met medewerkers van de gemeenten Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Leiden, Amersfoort en Maastricht. In Maastricht wordt de verordening momenteel aangepast, waardoor ze op dit moment geen informatie geven. Met uitzondering van Rotterdam gaat het altijd om kleine winkels van zelfstandige (vaak allochtone) ondernemers. Het zijn 'gemakswinkels' met een stedelijke functie en zij vervullen geen functie in het uitgaansleven. In Rotterdam zijn er ook enkele AH-to-go-achtige formules op de drukke metrostations.
- De meeste nachtwinkels sluiten om 24.00 uur of 01.00 uur de deuren. Een enkele is langer open. Er zijn geen aanwijzingen dat er belangstelling is vanuit andere branches of vanuit grotere supermarkten om na 22.00 uur open te zijn. Een pilot in Amsterdam leverde geen aanmeldingen op. In centrumgebieden en gebieden rondom het centrum is het maximaal aantal ontheffingen vaak verleend. In andere gebieden is minder of geen belangstelling voor een ontheffing.
- Nachtwinkels veroorzaken geen serieuze overlast. Een enkele keer wordt handhavend opgetreden. In gebieden waar de detailhandel erg onder druk staat, komt het voor dat (marginale) nachtwinkels hun omzetten proberen te verhogen door illegale activiteiten te ontplooiën, zoals het verkopen van sterke drank. In het algemeen biedt de

Winkeltijdenverordening voldoende handvatten om de leefbaarheid te borgen, mocht handhaving niet afdoende zijn. Een enkele keer is een ontheffing ingetrokken.

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Inleiding	9
1 Wettelijk kader	10
2 Nachtwinkelregime 15 gemeenten	11
3 Evaluaties en ervaringen	16
Bijlage 1. Telefonische interviews	20

Inleiding

De Winkeltijdenverordening wordt in 2015 aangepast. Voorafgaand hieraan is aan de commissie Stad & Ruimte toegezegd een onderzoek uit te voeren naar nachtwinkels. Economische Zaken heeft aan IB Onderzoek gevraagd om een Quicksan uit te voeren.

Utrecht heeft momenteel geen nacht- of avondwinkels, hoewel de huidige winkeltijdenverordening wel toestaat dat winkels met een ontheffing na 22.00 uur open mogen (tot 24.00 uur). De gemeenteraad wil een verruiming van de openingstijden om zo meer mogelijkheden te scheppen voor ondernemers. Economische Zaken heeft aan IB Onderzoek gevraagd om hiervoor een Quicksan uit te voeren.

In deze Quicksan worden de volgende vragen beantwoord:

1. Wat is het wettelijk kader?
2. Welke referentiegemeenten hebben een nachtwinkelregime?
3. Welke toetsingscriteria hanteren deze gemeenten bij het verlenen van de ontheffing?
4. Wat zijn de ervaring in deze gemeenten met nachtopenstelling van winkels?

De aanpak valt uiteen in vier delen, analoog aan de onderzoeksvragen.

1. Wat is het wettelijk kader?

2. Welke gemeenten hebben een nachtwinkelregime?

Voor deze Quicksan zijn vijftien referentiegemeenten onderzocht:

- Grote steden: Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Eindhoven, Almere, Tilburg, Groningen en Maastricht;
- Studentensteden: Leiden, Delft en Nijmegen;
- Omliggende gemeenten: Amersfoort, Nieuwegein, Zeist en Hilversum.

3. Toetsingscriteria ontheffing?

Welke toetsingscriteria hanteren bovengenoemde gemeenten met een nachtwinkelregime voor het verlenen van de ontheffing? Daarbij maken we met name gebruik van de informatie in de winkeltijdenverordeningen. Bij toetsingscriteria valt te denken aan: spreiding over de stad/licging, omvang wvo, bereikbaarheid/parkeren, openingstijden, assortiment etc.

4. Wat zijn de ervaring van gemeenten met een nachtwinkelregime?

Om de ervaringen van gemeenten met een nachtwinkelregime te toetsen gebruiken we twee typen bronnen:

1. Evaluaties winkelverordeningen en ervaringen die openbaar beschikbaar zijn via het internet;
2. Een vijftal telefonische interviews met beleidsmedewerkers van gemeenten met een nachtwinkelregime. In deze gesprekken komen in ieder geval de volgende punten aan de orde:
 - ervaringen algemeen;
 - hoeveel winkels / wachtlijst;
 - overlast (parkeren, aanzuigende werking, geluidsoverlast)

1 Wettelijk kader

Winkeltijdenwet 1-7-2013

De gewijzigde Winkeltijdenwet is per 1-7-2013 van kracht. Winkels mogen doordeweeks en op zaterdag tussen 6.00 uur en 22.00 uur open zijn. Buiten deze tijden en op zon- en feestdagen geldt een verbod. In de gemeentelijke Winkeltijdenverordening kan de raad ontheffing verlenen van de deze verboden.

Artikel 2 lid 1 Winkeltijdenwet

Het is verboden een winkel voor het publiek geopend te hebben:

- a. op zondag;
- b. op Nieuwjaarsdag, op Goede Vrijdag na 19 uur, op tweede Paasdag, op Hemelvaartsdag, op tweede Pinksterdag, op 24 december na 19 uur, op eerste en tweede Kerstdag en op 4 mei na 19 uur;
- c. op werkdagen voor 6 uur en na 22 uur.

Artikel 3 lid 2 Winkeltijdenwet

De gemeenteraad kan bij verordening aan burgemeester en wethouders de bevoegdheid verlenen om in de gevallen, in de verordening aan te wijzen, en met inachtneming van de daarin gestelde regels op daartoe strekkend verzoek ontheffing van de in het eerste lid bedoelde verboden te verlenen.

De Winkeltijdenwet zelf geeft geen selectiecriteria, zodat gemeenten zelf een methode dienen te bedenken om ontheffingen te verlenen. In de praktijk benutten ze daarvoor verschillende methoden. Het woord nachtwinkel of avondwinkel komt in de huidige wet niet voor. Gemeenten zijn vrij om al dan niet voorwaarden te verbinden aan het assortiment, het aantal avond- en nachtwinkels, de spreiding en de openingstijden tussen 22.00 uur en 06.00 uur. Voor winkels bij benzinepompen geldt geen ontheffing. Zij vallen onder een algemene vrijstelling binnen de Winkeltijdenwet om na 22.00 uur open te zijn.

Voorheen: regels voor avond- en nachtwinkels

Tot 1-7-2013 kende de Winkeltijdenwet wel avond- en nachtwinkels. Op basis van artikel 3 lid 4 (vervallen per 1 juli 2013): **avondwinkels**: *winkels die op zondag vanaf 16.00 uur geopend zijn en waarin uitsluitend of hoofdzakelijk eet- en drinkwaren worden verkocht, met uitzondering van sterke drank*. Dergelijke winkels waren in de wetgeving gemaximeerd. Er mocht hooguit 1 winkel per 15.000 inwoners zijn, of indien het inwoneraantal lager is dan 15.000, één avondwinkel. Aangezien avondwinkels alleen op zondagmiddag- en avond open mochten, zou het logischer geweest zijn als deze winkels zondagswinkels zouden heten.

En op basis van artikel 7 (vervallen per 1 juli 2013): **nachtwinkels**: *een ontheffing om op werkdagen tussen 22.00 en 6.00 uur open te zijn*.

Het was mogelijk om het avondwinkel- en nachtwinkelregime te combineren. De winkel mocht dan tijdens werkdagen 's nachts (en vaak ook overdag) open zijn, en op zondag tussen 16.00 uur en 22.00 uur. Een avondwinkel ('zondagswinkel') mocht tijdens koopzondagen pas om 16.00 uur de deuren openen. Omdat in veel gemeenten het aantal koopzondagen is toegenomen, werd het minder aantrekkelijk om in deze gemeenten een avondwinkel ('zondagswinkel') te hebben.

2 Nachtwinkelregime 15 gemeenten

Gemeentelijke winkeltijdenverordeningen

Als gemeenten willen afwijken van het verbod om winkels op zondagen of tussen 22.00 uur en 06.00 uur te openen, dan regelen zij dat in de gemeentelijke winkeltijdenverordening. Deze zijn te raadplegen via gemeentelijke websites en <http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/>. Om verwarring te voorkomen, spreken we over nachtwinkels als het gaat om openstelling na 22.00 uur en voor 06.00 uur, hoewel het ook kan gaan om 'avondopenstelling' tussen 22.00 en 24.00 uur.

Titel Aanwezigheid artikel Nachtwinkel in verordening en aanwezigheid nachtwinkels				
Gemeente	Inwoners 1-1-2015	Vvo 1-1-2015	Artikel Nachtwinkel in verordening	Aantal nachtwinkels actief*)
Amsterdam	810.937	1.160.020	Ja	22
Rotterdam	618.357	980.764	Ja	12
Den Haag	508.940	713.638	Ja	8
Utrecht	328.164**)	554.492	Ja	0
Eindhoven	220.920	444.081	Ja	3
Tilburg	210.270	327.979	Ja	2
Groningen	198.317	459.664	Nee	0
Almere	196.013	285.241	Ja	1
Nijmegen	168.292	266.782	Ja	1
Amersfoort	150.897	298.805	Ja	2
Maastricht	122.488	248.695	Ja	4
Leiden	121.163	154.624	ja	1
Delft	100.046	178.421	Ja	1
Hilversum	86.426	140.472	Ja	0
Zeist	61.250	94.271	Nee	0
Nieuwegein	61.038	124.807	Ja	0

Bron: CBS, Locatus, Winkeltijdenverordeningen, www.detelefoongids.nl/nachtwinkels/, gemeentelijke websites

- *) Aantal nachtwinkels actief: indicatie op basis van www.detelefoongids.nl
- **) inwoners Utrecht per 1-1-15: 334.295

Behalve Groningen en Zeist, hebben alle referentiegemeenten in enige vorm een artikel over nachtwinkels opgenomen in de lokale verordening. Met name in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag zijn meerdere nachtwinkels actief². In de andere steden zijn het er geen, een of enkele. In Utrecht, Hilversum en Nieuwegein zijn, ondanks de mogelijkheid die is opgenomen in de lokale winkeltijdenverordening, momenteel geen nachtwinkels actief³.

² Voor zover bekend op basis van www.detelefoongids.nl

³ Voor zover bekend op basis van www.detelefoongids.nl

Toetsingscriteria ontheffing

Iedere gemeente kan eigen toetsingscriteria opnemen in de lokale winkeltijdenverordening voor het al dan niet toestaan van nachtwinkels. Voor de Utrechtse situatie is het van belang om onderscheid te maken in een aantal verschillende toetsingscriteria:

- Is er een maximum verkoop-vloeroppervlak (vvo) opgenomen?
- Is er een maximum aantal nachtwinkels per 15.000 inwoners opgenomen?
- Zijn de openingstijden tussen 22.00 uur en 06.00 uur en op zondag gelimiteerd?
- Zijn er regels betreffende het assortiment?
- Zijn er regels over de ligging van de avondwinkel (bijvoorbeeld binnen winkelcentra)?
- Zijn er voorwaarden gesteld aan de leefbaarheid?
- Is de ontheffing voor onbepaalde tijd?

Bij de 15 referentiegemeenten is per criterium een aantal varianten te onderscheiden. Deze worden hieronder weergegeven⁴.

Amsterdam

Maximum vvo?	Nee
Maximum aantal?	Ja, maximaal 1 per 15.000 inw, met spreiding over stadsdelen
Openingstijden gelimiteerd?	Nee, maar maatwerk per Stadsdeel. Goede vrijdag, 4 mei en 24 december uitgezonderd: sluiting om 19.00 uur
Regels assortiment?	Ja, hoofdzakelijk eten en drinken, geen sterke drank
Regels over ligging?	Nee
Voorwaarden leefbaarheid?	Ontheffing kan worden ingetrokken
Onbepaalde tijd?	Ja

Rotterdam

Maximum vvo?	Nee
Maximum aantal?	Ja, maximaal 1 per 15.000 inw, met spreiding over stadsdelen
Openingstijden gelimiteerd?	Ja, tot uiterlijk 01.00 uur, op zondag tot 24.00 uur en Goede vrijdag, 4 mei en 24 december uitgezonderd: sluiting 19.00 uur
Regels assortiment?	College kan categorieën detailhandel aanwijzen
Regels over ligging?	College kan bepaalde gebieden aanwijzen
Voorwaarden leefbaarheid?	Ontheffing kan worden ingetrokken
Onbepaalde tijd?	Ontheffing niet overdraagbaar aan nieuwe eigenaar

Den Haag

Maximum vvo?	Nee
Maximum aantal?	Ja, maximaal 1 per 15.000 inw
Openingstijden gelimiteerd?	Ja, tot uiterlijk 24.00 uur, op zondag vanaf 16.00 uur

⁴ Bronnen: gemeentelijke Winkeltijdenverordeningen, gemeentelijke websites

Regels assortiment?	Ja, alleen levensmiddelen, geen sterke drank
Regels over ligging?	Nee
Voorwaarden leefbaarheid?	Nee
Onbepaalde tijd?	Ontheffing perceelsgebonden

Utrecht (huidige verordening)

<i>Maximum vvo?</i>	<i>Nee</i>
<i>Maximum aantal?</i>	<i>Ja, maximaal 1 per 15.000 inw</i>
<i>Openingstijden gelimiteerd?</i>	<i>Ja, tot uiterlijk 24.00 uur, op zondag vanaf 16.00 uur</i>
<i>Regels assortiment?</i>	<i>Ja, hoofdzakelijk eten en drinken, geen sterke drank</i>
<i>Regels over ligging?</i>	<i>Ja, in bestaande winkel(stimulerings)gebieden</i>
<i>Voorwaarden leefbaarheid?</i>	<i>Nee</i>
<i>Onbepaalde tijd?</i>	<i>Periode van 2 jaar</i>

Eindhoven

Maximum vvo?	Nee
Maximum aantal?	Ja, maximaal 13 op zondag
Openingstijden gelimiteerd?	Ja, in combinatie met zondagopening: alle dagen open tussen 16.00 uur en 24.00 uur. Uitsluitend werkdagen: geen beperking
Regels assortiment?	Ja, in combinatie met zondagopening: hoofdzakelijk eten en drinken, geen sterke drank. Uitsluitend werkdagen: geen regels
Regels over ligging?	Nee
Voorwaarden leefbaarheid?	De ontheffing kan worden geweigerd
Onbepaalde tijd?	Ja

Tilburg

Maximum vvo?	Ja, maximaal 500 m2
Maximum aantal?	Nee
Openingstijden gelimiteerd?	Ja, tot uiterlijk 02.00 uur
Regels assortiment?	Ja, hoofdzakelijk eten en drinken, geen sterke drank, geen zitjes
Regels over ligging?	Ja, in aangewezen winkelcentrum of stationsomgeving
Voorwaarden leefbaarheid?	Ontheffing kan worden geweigerd of ingetrokken
Onbepaalde tijd?	Proefperiode van 1 jaar, daarna verlenging voor onbepaalde tijd

Almere

Maximum vvo?	Nee
Maximum aantal?	Nee
Openingstijden gelimiteerd?	Nee
Regels assortiment?	Nee
Regels over ligging?	Nee
Voorwaarden leefbaarheid?	De ontheffing kan worden geweigerd
Onbepaalde tijd?	Ja

Nijmegen

Maximum vvo?	Ja, maximaal 150 m2
Maximum aantal?	Nee
Openingstijden gelimiteerd?	Ja, op zondag uitsluitend open indien er koopzondag is
Regels assortiment?	Ja, levensmiddelenwinkels met hoofdzakelijk eet- en drinkwaren
Regels over ligging?	Nee
Voorwaarden leefbaarheid?	Ja, de ontheffing kan worden geweigerd
Onbepaalde tijd?	Ja

Amersfoort

Maximum vvo?	Nee
Maximum aantal?	Nee
Openingstijden gelimiteerd?	Nee
Regels assortiment?	Nee
Regels over ligging?	Nee
Voorwaarden leefbaarheid?	De ontheffing kan worden geweigerd
Onbepaalde tijd?	Ja

Maastricht

Maximum vvo?	Nee
Maximum aantal?	Ja, maximaal 4
Openingstijden gelimiteerd?	Ja, op zondag tot 12.00 uur gesloten
Regels assortiment?	Ja, hoofdzakelijk eet- en drinkwaren, geen sterke drank, geen zitjes
Regels over ligging?	Nee
Voorwaarden leefbaarheid?	Specifieke weigeringsgronden benoemd, voorschriften en beperkingen mogelijk aan de ontheffing
Onbepaalde tijd?	Ja

Leiden

Maximum vvo?	Nee
Maximum aantal?	Ja, maximaal 8
Openingstijden gelimiteerd?	Ja, tot 02.00 uur
Regels assortiment?	Hoofdzakelijk eet- en drinkwaren, geen sterke drank
Regels over ligging?	Nee
Voorwaarden leefbaarheid?	De ontheffing kan worden geweigerd
Onbepaalde tijd?	Ja

Delft

Maximum vvo?	Nee
Maximum aantal?	Ja, maximaal 6
Openingstijden gelimiteerd?	Ja, tot 24.00 uur, zondag vanaf 16.00 uur
Regels assortiment?	Ja, hoofdzakelijk eet- en drinkwaren, geen sterke drank
Regels over ligging?	Nee
Voorwaarden leefbaarheid?	De ontheffing kan worden geweigerd
Onbepaalde tijd?	Ja

Hilversum

Maximum vvo?	Nee
Maximum aantal?	Nee
Openingstijden gelimiteerd?	Ja, werkdagen tussen 22.00 en 06.00 uur
Regels assortiment?	College kan typen winkels aanwijzen
Regels over ligging?	College kan gebieden aanwijzen
Voorwaarden leefbaarheid?	Per geval maakt college afweging tussen leefbaarheid en gewenste openstelling
Onbepaalde tijd?	Ja

Nieuwegein

Maximum vvo?	Nee
Maximum aantal?	Ja, maximaal 2 van tijdelijke aard
Openingstijden gelimiteerd?	Ja, tussen 22.00 en 02.00 uur
Regels assortiment?	Ja, hoofdzakelijk eet- en drinkwaren, geen sterke drank
Regels over ligging?	Nee
Voorwaarden leefbaarheid?	De ontheffing kan worden geweigerd
Onbepaalde tijd?	Nee

3 Evaluaties en ervaringen

Openbare digitale bronnen

Om de ervaringen van gemeenten met nachtwinkels te toetsen, gebruiken we allereerst openbare bronnen zoals evaluaties van de winkeltijdenverordening en berichtgeving in de (digitale) media. Op het internet zijn enkele evaluaties van winkeltijdenverordeningen beschikbaar. Echter, meestal is daarin (uitsluitend) het effect van de koopzondagen onderzocht. Nachtwinkels (of avondwinkels) zijn geen onderwerp van studie/evaluatie geweest, voor zover benaderbaar via internet.

Met de zoektermen 'overlast nachtwinkel', 'overlast avondwinkel', 'evaluatie avondwinkel' en 'evaluatie nachtwinkel', kunnen enkele beleidsnotities en enkele (digitale) krantenartikelen gevonden worden. De volgende onderwerpen vallen onder deze groep:

- Er wordt in de lokale media melding gemaakt van een enkele overval op een nachtwinkel;
- De discussie rondom de openingstijden van de AH aan de Amsterdamsestraatweg in Utrecht
- In Nijmegen is onrust onder bewoners van de binnenstad vanwege de mogelijke komst van een nachtwinkel, n.a.v. een artikel in de Gelderlander op 16 januari 2013;
- In de horecanota 2012–2014 van Rotterdam Kralingen/Crooswijk staat dat de buurt overlast ondervindt door rondhangende jongeren hetgeen mede veroorzaakt wordt door de nachtwinkel;
- In Maastricht besluit het college een ontheffing te verlenen voor een nachtwinkel omdat het een ervaren en bonafide ondernemer betreft;
- In Den Haag wordt een ontheffing geweigerd op advies van de politie i.v.m. ervaren overlast;
- In Nijmegen verschijnt de beleidsnotitie Tijd voor nieuwe winkeltijden, met daarin de mogelijkheid voor avondwinkels;
- In Amersfoort wordt het maximumvloeroppervlak van 400 m² losgelaten voor nachtwinkels;
- In Groningen heeft uitbreiding van de koopzondagen nadelige gevolgen voor de omzet van de (zondag)avondwinkels;
- In de Horecanota Groningen 2011–2015 staat dat er bij evenementen een toename is van grote hoeveelheden (kapot) glas en blikjes e.d. op straat, mede door de verkoop in nachtwinkels. Hiervoor is de "Verordening beperking drankverstrekking" ingevoerd. Deze verordening biedt de burgemeester de mogelijkheid om tijdens grootschalige evenementen, gedurende een bepaalde tijd en in een bepaald gebied, te verbieden dat er alcoholhoudende drank in glas en/of blik verkocht wordt;
- Tilburg krijgt een proef met avondwinkels die tot 's nachts twee uur open mogen zijn. Er vestigt zich een ondernemer die tot 22.00 uur open is, en daarna drank op bestelling thuisbezorgt;
- D66 en VVD willen in Amsterdam in 2011 d.m.v. nachtwinkels het uitgangsleven verbeteren. In 2012 is de winkeltijdenverordening aangepast waardoor ook in de nacht van zaterdag op zondag mogelijkheden ontstaan voor nachtopenstelling;
- In Rotterdam zijn in 2015 slechts 4 supermarkten die op doordeweekse dagen na 20.00 uur open zijn, aldus Rotterdams online publieksplatform RTM XL.

Gezien het geringe aantal artikelen, beleidsstukken en nieuwsberichten over nachtwinkels, lijkt het erop dat overlast door nachtwinkels landelijk geen groot issue is. Ook lijkt het animo voor nachtwinkels (opening na 22.00 uur) beperkt.

Selectie gemeenten voor telefonische interviews

Omdat er op basis van openbare (digitale) bronnen weinig bekend is over de ervaringen met nachtwinkels, is er in dit onderzoek contact opgenomen met beleidsmedewerkers van vijf referentiegemeenten. Bij de selectie van deze vijf referentiegemeenten zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- De grote gemeenten;
- Enkele studentensteden;
- Er zijn daadwerkelijk nachtwinkels aanwezig;
- Geen maximum-vloeroppervlakte voor een nachtwinkel;
- Liefst ervaring met overlast op basis van openbare (digitale) bronnen

De gemeenten die op basis van bovenstaande uitgangspunten zijn geselecteerd zijn Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Maastricht en Leiden. Maastricht is interessant omdat er in de winkeltijdenverordening specifieke weigeringsgronden zijn benoemd, iets dat andere gemeenten niet hebben. Momenteel wordt de winkeltijdenverordening in Maastricht echter herzien, waardoor het niet is gelukt om medewerking te krijgen voor deze Quicksan. Daarom is Amersfoort toegevoegd aan de referentiegemeente. In Amersfoort is in 2013 het maximum-vloeroppervlak voor nachtwinkels losgelaten. De vraag is wat hier de reden voor was en wat er in de praktijk merkbaar is van deze verandering in de verordening. Hieronder staan kort de resultaten van de telefonische interviews.

Nachtwinkels in de vijf referentiegemeenten

Achtereenvolgens komt aan de orde hoeveel nachtwinkels er zijn in de vijf gemeenten en tot hoe laat zij open zijn, wat voor soort winkels het zijn en welke doelgroep zij bedienen, hoe het spreidingsbeleid is, of er aanvullende belangstelling is (uit andere branches, andere gebieden, andere tijden) voor avond- en nachtopenstelling, hoe de ervaringen zijn als het gaat om overlast, in hoeverre de winkeltijdenverordening voldoende handvatten biedt om de leefbaarheid te borgen en ten slotte welke (aanvullende) aandachtspunten er naar voren zijn gekomen uit de telefonische interviews.

Aantal nachtwinkels en sluitingstijden

In Amsterdam zijn 41 nachtwinkels actief (stand van zaken juli 2013). Zij mogen in principe de hele nacht open zijn, maar per stadsdeel kan een andere afweging gemaakt worden. In de praktijk gaan de meeste nachtwinkels om 01.00 uur dicht. Rotterdam maakt onderscheid in nachtwinkels en avondwinkels. Nachtwinkels zijn AH-to-go-achtige-formules op drukke stations die tot 24.00 uur open mogen blijven maar vaak om 23.00 uur de deuren sluiten. Daarnaast zijn er ongeveer 40 avondwinkels, waarvoor ontheffing verleend kan worden tot 24.00 uur of tot 01.00 uur (nieuwe ontheffingen). In Den Haag geldt voor alle detailhandel dat zij tot 23.00 uur open mogen blijven, en

er kan ontheffing verleend worden tot 24.00 uur voor zogenaamde avondwinkels. Hiervan zijn er momenteel 10. Amersfoort heeft 2 kleine nachtwinkels die tot 24.00 uur open zijn. In Leiden zijn 3 nachtwinkels die tot 02.00 uur open mogen blijven en doorgaans maken zij ook gebruik van die mogelijkheid.

Type nachtwinkels en doelgroep

Met uitzondering van enkele winkels in Rotterdam (AH-to-go-filialen) gaat het om kleine winkels van zelfstandige (veelal allochtone) ondernemers. Het zijn mini-supermarkten of 'gemakswinkels' voor een brede doelgroep: mensen die tot laat werken of vroeg beginnen, mensen die een feestje geven en nog wat extra boodschappen willen doen, mensen die nog even sigaretten, een krantje of een kop koffie willen halen en in een enkel geval jongeren die zich gaan indrinken. Doorgaans hebben de nachtwinkels geen functie in het uitgaansleven. Daarvoor is de nachthoreca. Ten slotte kunnen winkels bij benzinepompen ook na 22.00 uur open zijn.

Spreidingsbeleid

De meeste gemeenten hebben een spreidingsbeleid, waarbij in de winkeltijdenverordening per stadsdeel een maximum aantal nachtwinkels is vastgesteld op basis van het aantal inwoners. In centrumgebieden en de gebieden daaromheen is het maximaal aantal ontheffingen vaak verleend. In andere gebieden is minder of geen belangstelling voor een ontheffing. In Rotterdam is bovendien op een aantal specifieke locaties (drukke metrostations) een ontheffing mogelijk voor een nachtwinkel. Amersfoort heeft geen maximumaantal vastgelegd in de verordening en ook geen beperkingen opgenomen voor type locatie of ligging of spreiding.

Aanvullende belangstelling voor verruiming openingstijden

Er zijn bij de gemeenten geen signalen dat de aanwezige nachtwinkels langer open zouden willen blijven dan momenteel is toegestaan. Er is in Amsterdam een pilot geweest met verruimde openstelling voor winkels in andere branches dan levensmiddelen. Hiervoor was geen belangstelling. In Leiden is een bakker geweest die tijdens het opbouwen van de markt om 05.00 uur open ging i.p.v. om 06.00 uur. Na klachten vanuit de horeca (shoarmazaken) is de gemeente handhavend opgetreden. Supermarkten sluiten vaak om 20.00 uur al de deuren, dus ook vanuit die hoek bestaat in de vijf onderzochte gemeenten geen belangstelling voor verruiming van de openingstijden.

Ervaringen met overlast

Omdat de nachtwinkels in de onderzochte gemeenten zo klein zijn (er kunnen maximaal 5 personen tegelijk naar binnen), functioneren zij niet als verzamelplaatsen/hangplekken voor jongeren. De meeste nachtwinkels zitten ook niet in de directe nabijheid van het uitgaansleven en vervullen ook geen functie in het uitgaansleven. Bij eventuele problemen met de openbare orde komt allereerst de politie in beeld, en/of een BOA. Vanuit die hoek zijn er in de benaderde gemeenten geen signalen van serieuze of structurele overlast bij nachtwinkels. In een enkel geval hebben de gemeenten een vergunning ingetrokken. Wel kan er in en rondom de nachtwinkels een aantal zaken voorkomen:

- Zwerfvuil. Hierover kunnen afspraken gemaakt worden met de ondernemer;
- Klachten vanuit de horeca over concurrentievervalsing. Zo lang de ondernemer zich houdt aan de voorschriften, is dit niet aan de orde;
- Criminalisering in marginale nachtwinkels. Sommige ondernemers hopen hun omzet te verhogen door het assortiment uit te breiden naar bijvoorbeeld sterke drank. Dit komt af en toe voor in gebieden waar de omzetten toch al ernstig onder druk staan (slecht lopende winkelgebieden);
- Nachtwinkels zijn soms gevestigd in een omgeving waar overlast voorkomt. De overlast komt dan niet door de nachtwinkels zelf maar door criminele ondernemers, massagesalons, drugs, witwaspraktijken en/of luidruchtige horeca. Een voorbeeld hiervan is Rotterdam-Zuid;
- Hoewel de nachtwinkels geen functie hebben in het uitgaansleven, kan het voorkomen dat er licht-alcoholische dranken worden gekocht door meerderjarigen, die zij vervolgens uitdelen aan minderjarigen.

Borging leefbaarheid in de winkeltijdenverordening

Doorgaans biedt de Winkeltijdenverordening voldoende handvatten om de leefbaarheid te borgen, mocht handhaving niet afdoende zijn. In de meeste verordeningen is de mogelijkheid opgenomen om een vergunning in te trekken bij overlast. In de Winkeltijdenverordening van Maastricht zijn specifieke weigeringsgronden benoemd en kunnen aanvullende voorschriften en beperkingen opgenomen worden in de ontheffing. Wellicht bieden deze omschrijvingen aanknopingspunten voor de Utrechtse situatie. De gemeente Rotterdam betreft bij nieuwe aanvragen, via de gebiedsmanager en/of de wijkagent, de buurtcommissie bij de procedure. Signalen vanuit de buurtcommissie kunnen voor het college aanleiding zijn om de ontheffing niet te verlenen. In Amsterdam kan een beslissing voor een ontheffing zes weken ter inzage gelegd worden, om eventuele onrust bij buurtbewoners en ondernemers te beperken. In Amersfoort moet de aanvrager in de aanvraag voor de ontheffing aantonen dat er geen sprake zal zijn van overlast. De motivering is onderdeel van de afweging om de ontheffing al dan niet te verlenen.

Andere aandachtspunten

- De gemeente Den Haag overweegt momenteel een wijziging van de winkeltijdenverordening in verband met de handhaafbaarheid en de daarmee samenhangende kosten. Gezien de geringe belangstelling en het marginale karakter van de nachtwinkels overweegt de gemeente om alle winkels de mogelijkheid te geven om tot 23.00 uur open te blijven (zoals nu het geval is) ofwel de algemene openstelling uit te breiden tot 24.00 uur, en het aparte nachtwinkelregime te laten vervallen.
- In Rotterdam is de ervaring dat de kans op overlast groter is bij nachtwinkels in winkelcentra die niet goed lopen. In de detailhandelsvisie kan de gemeente ervoor kiezen om nachtwinkels uitsluitend toe te staan in sterke (winkel)gebieden, om zo aan de ene kant werkelijk iets extra's te bieden voor de consument en aan de andere kant de kans op overlast te beperken.

Bijlage 1. Telefonische interviews

Topiclijst telefonische interviews

A. Interesse in een ontheffing voor openstelling na 22.00 uur

1. Hoeveel winkels hebben een ontheffing voor openstelling na 22.00 uur? Welke type winkels zijn dit? In welke gebieden? Blijven zij daadwerkelijk tot na 22.00 uur open?
2. En zijn er ook winkels die daadwerkelijk 's nachts open zijn (dus na 24.00 uur)? Om welk type winkels en welke gebieden gaat het dan?
3. Is er een wachtlijst? Zo ja, in welke gebieden / welke type winkels?
4. Zijn er ondernemers die ook interesse hebben in nachtopenstelling, maar waar de verordening geen mogelijkheden voor biedt?
5. Hebben jullie inzicht in de behoefte van consumenten aan nachtwinkels? Wie maken er vooral gebruik van?

B. Aanleiding/doel van de nachtopenstelling

6. Weet je wat de aanleiding en/of het doel was om nachtopenstelling mogelijk te maken?
7. Denk je dat dat doel bereikt is / dat de mogelijkheden in de verordening hieraan tegemoet komen?

C. Ervaringen

8. Zijn er positieve, negatieve en/of onverwachte effecten van de nachtopenstelling? Wat ervaren ondernemers, inwoners en handhavers?
9. Wat zijn jullie ervaringen met overlast, parkeren, handhaving/toezicht en afval?

D. Toetsen en handhaven op leefbaarheid

10. Hoe borgen jullie de leefbaarheid? Zijn er beleidsregels voor een leefbaarheidstoets, intrekingsmogelijkheden, maatwerkvoorschriften e.d.? Zo ja, welke?
11. Hebben jullie ervaring met het weigeren en/of intrekken van een ontheffing? Bood de winkeltijdenverordening hierbij voldoende mogelijkheden? Zo ja, wat was essentieel, zo nee, wat ontbrak?

Lijst met geïnterviewde personen

Gemeente Amsterdam: CJ Dippel

Gemeente Rotterdam: Klaas Bart van den Berg

Gemeente Den Haag: Rick Zijderveld

Gemeente Leiden: Willem van der Poel

Gemeente Amersfoort: Bart de Brouwer